

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУЧАСНА ТЕОРЕТИЧНА ЕКОНОМІКА

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти

галузь знань C Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
(шифр і назва)

спеціальність C1 Економіка та міжнародні економічні відносини
(шифр і назва)

освітня програма Еволюційна економіка
(шифр і назва)

спеціалізація C1.01 Економіка

вид дисципліни Обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет Економічний

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету “26 ” серпня 2025 року, протокол № 18

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Андрій ГРИЦЕНКО, доктор економічних наук, професор, академік НАН України, професор закладу вищої освіти кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від “26 ” серпня 2025 року № 2

В. о. завідувача кафедри економічної теорії та економічних методів управління

 Андрій ГРИЦЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)

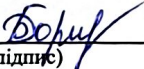
Економіка
назва освітньої програми

Гарант освітньої програми
(керівник проектної групи)
 Володимир СОБОЛЄВ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “26 ” серпня 2025 року № 1

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

 Дар'я ЗАГОРСЬКА
(підпис) (прізвище та ініціали)

Вступ

Програма навчальної дисципліни «Сучасна теоретична економіка» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки докторів філософії з економіки Третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини», спеціалізація С1.01 «Економіка».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. *Метою* навчальної дисципліни є оволодіння сучасними знаннями про загальні закономірності та особливості функціонування і розвитку економічних систем та вмінням застосовувати нові знання до аналізу реальних змін в економіці та суспільстві.

1.2. Основними *завданнями* вивчення дисципліни є:

- оволодіння методом теоретичного відтворення логіки історичного розвитку економічних систем, включаючи виявлення суперечностей розвитку, знаходження форм їх розв'язання і пояснення сучасних явищ і процесів на основі оновлених теоретичних уявлень про предмет дослідження;

- ознайомлення з сучасними підходами до вирішення проблем соціально-економічного розвитку;

- оволодіння методологією економічної архітектоніки, умінням оперувати категоріями інституціональної політичної економії як інтегратора мейнстріма та альтернативних економічних теорій;

- формування уміння проводити критичний аналіз існуючих концепцій і теорій на основі теоретичного відтворення економічних реалій, застосовувати сучасні знання закономірностей функціонування і розвитку економічних систем до вирішення проблем господарювання і формування практичних рекомендацій з урахуванням конкретно-історичних обставин.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни:

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-
Семестр	
1-й	-
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	-
Самостійна робота	
60 год.	82 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна.

Навчальна дисципліна спрямована на формування загальних та спеціальних компетенцій майбутнього спеціаліста, таких як:

- Загальних компетентностей

ЗК04. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

- Фахових компетентностей

СК06. Здатність обґрунтовувати та готувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей розвитку соціально-економічних систем і процесів із застосуванням математичних методів та моделей.

1.7. Заплановані результати навчання

Після завершення курсу аспірант має отримати такі **результати навчання**:

РН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання з економіки, управління соціально-економічними системами і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напрямку.

РН02. Глибоко розуміти базові (фундаментальні) принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, створювати

нові знання у сфері економіки з метою досягнення економічного та соціального розвитку в умовах глобалізації.

РН03. Розробляти та досліджувати фундаментальні та прикладні моделі соціально-економічних процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у економіці та дотичних міждисциплінарних напрямках.

РН05. Пропонувати нові рішення, розробляти та наукові проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі і фундаментальні та прикладні проблеми економічної науки з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів; забезпечувати комерціалізацію результатів наукових досліджень та дотримання прав інтелектуальної власності.

РН09. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, емпіричних досліджень і математичного та/або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані

1.8. Пререквізити: перелік дисциплін, що передують вивченню даної дисципліни

Вивченню Сучасної теоретичної економіки передують вивчення комплексу економічних дисциплін на бакалаврському і магістерському рівні, а також паралельно вивченню таких дисциплін, як філософські засади та методологія наукових досліджень і еволюційної економіки на рівні підготовки аспірантів.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Еволюція основних течій сучасної економічної думки як віддзеркалення реальних змін в економіці.

Особливості сучасної соціально-економічної динаміки. Еволюція неокласичного, кейнсіанського та інституціонального напрямів розвитку економічної теорії. Сучасний мейнстрім і його обмеженість. Альтернативні теорії. Діалектика лібералізму, консерватизму та соціалізму. Формування інституціональної політичної економії. Єдність теорії та методології у пізнанні сучасних економічних реалій. Сходження від абстрактного до конкретного в сучасній теоретичній економіці.

Тема 2. Архітектоніка як наука та її застосування в економічній теорії.

Практична актуальність архітектоніки. Закони архітектоніки. Закони статичності і динаміки. Інституціональна і економічна архітектоніка: зміст і методологічні підходи. Ієрархія та мережеві структури в архітектоніці економічних систем. Співвідношення ієрархії і мережі як основна структурно-організаційна проблема сучасного суспільства. Логіка історичного розвитку співвідношення ієрархічних та мережевих структур.

Різноманіття форм прояву єдності ієрархії та мережі. Перехід від індустріально-ринкової до інформаційно-мережевої системи господарювання.

Тема 3. Архітектоніка економічних систем.

Загальна структура. Основні категоріальні ряди. Система відносин власності в історії та сучасній економіці. Способи виробництва: еволюція і особливості в інформаційно-мережевому суспільстві. Багатство суспільства: структура і сучасні особливості. Співвідношення фундаментальної та актуальних структур економічних систем.

Тема 4. Фундаментальна та актуальна структури глобальної економічної системи.

Продукт праці та його форми. Класифікація благ. Зміна характеру праці в процесі економічного розвитку. Архітектоніка розвитку форм обміну. Економічний зміст форм обміну. Еволюція вартості. Логіка розвитку вихідного та основного економічних відносин (вартість як феномен розвитку спільно-роздільних відносин). Суперечність між глобалізацією і локалізацією як форма розвитку сумісно-розділеної праці та основна суперечність сучасної епохи.

Тема 5. Спеціальні теорії.

Теорія грошей.

Гроші як продукт і засіб обміну. Гроші як представник вартості в обміні. Власні та вмінені функції грошей. Виникнення і розвиток криптовалют. Грошові агрегати як функціональні форми грошей. Грошово-кредитні інститути. Інституціональна архітектоніка грошово-кредитної системи. Стабільність грошей. Поняття стабільності грошової одиниці. Розгорнуте таргетування стабільності грошової одиниці.

Теорія сучасної фінансово-економічної динаміки.

Економічна криза у відтворювальній динаміці індустріально-ринкової економіки. Економічні та фінансові кризи. Формування інформаційно-мережевої економіки та його вплив на економічну динаміку. Національні особливості глобальної кризової динаміки.

Теорія інверсійного типу ринкової трансформації.

Інверсійний тип ринкової трансформації. Основні трансформаційні потоки. Соціально-економічні наслідки поєднання глобалізації та інверсійної трансформації. Архітектонічні принципи виходу на траєкторію стійкого розвитку.

Теорія компліментарності.

Поняття комплементарності. Комплементарність, компліментарність та комплієментарність. Комплієментарність держави і ринку. Комплієментарність економічного та соціального розвитку.

Теорія довіри.

Довіра як категорія. Економічний зміст довіри. Довіра в економічній і грошово-кредитній системах. Таргетування довіри як майбутня основа стабільності.

Теорія реконструктивного економічного розвитку.

Відтворення і розвиток. Основні фактори економічного розвитку. Зміна уявлень про чинники і механізми розвитку. Основні риси реконструктивного типу розвитку.

3. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	с	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Еволюція основних течій сучасної економічної думки як віддзеркалення реальних змін в економіці	18	3	3			12	18	1	1			16
2. Архітектоніка як наука та її застосування в економічній теорії	18	3	3			12	17	1				16
3. Архітектоніка економічних систем	17	3	2			12	17	1				16
4. Фундаментальна та актуальна структури глобальної економічної системи	18	3	3			12	17	1				16
5. Спеціальні теорії	19	4	3			12	21	2	1			18
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ	90	16	14			60	90	6	2			82

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Еволюція основних течій сучасної економічної думки як віддзеркалення реальних змін в економіці	3	1
2.	Архітектоніка як наука та її застосування в економічній теорії	3	
3.	Архітектоніка економічних систем	3	
4.	Фундаментальна та актуальна структури глобальної економічної системи	3	
5.	Спеціальні теорії	4	1
	Разом	14	2

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота аспіранта включає: опрацювання навчального матеріалу, робота з рекомендованою літературою, підготовку до практичних занять, поточного та підсумкового контролю (екзамену).

Зміст самостійної роботи аспіранта за дисципліною:

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Робота з матеріалом, поданим на лекції	10	16
2	Робота з рекомендованою літературою	12	34
3	Підготовка до практичних занять	12	6
4	Підготовка до проміжного тестового контролю	10	10
5	Підготовка до підсумкового контролю (екзамену)	16	16
	Разом	60	82

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання — форма самостійної роботи аспіранта, метою якої є поглиблене вивчення предмета, формування вміння самостійно проводити дослідження та робити висновки і узагальнення.

Аспіранти на основі консультацій з викладачем самостійно обирають тему економічного дослідження, складають план, проводять аналіз і роблять висновки.

Індивідуальна робота включає:

1. Вибір теми дослідження.
2. Знайомство з літературою, що стосується даної проблематики.
3. Збір і обробка фактичних матеріалів.
4. Критичний аналіз літератури і фактичних матеріалів.
5. Виклад результатів дослідження і підготовка презентації.

7. Методи навчання

У процесі навчання для досягнення освітніх цілей застосовуються різні методи навчання, серед яких лекція, проблемна лекція, дискусія, тестування, пошуковий і дослідницький методи. Основними відмінностями активних та інтерактивних методів навчання від традиційних вважаються не лише методика і техніка викладання, але і висока ефективність навчального процесу, яка проявляється через: високу мотивацію студентів; закріплення теоретичних знань на практиці; підвищення самосвідомості студентів; вироблення здатності ухвалювати самостійні рішення; вироблення здатності приймати колективні рішення; вироблення здатності до соціальної інтеграції; придбання навичок вирішення конфліктів; розвиток здатності до компромісів.

Проблемні лекції спрямовані на розвиток логічного мислення студентів. Коло питань теми лекції обмежується кількома ключовими моментами і увага студентів має бути сконцентрована на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках. При проведенні проблемної лекції має бути розданий друкований матеріал і виділені головні висновки з питань, що розглядаються. При викладанні лекційного матеріалу студентам пропонуються питання для самостійного розмірковування. При цьому лектор ставить питання, які спонукають студента шукати вирішення проблемної ситуації. Така ситуація змушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді. На початку проведення проблемної лекції необхідно чітко сформулювати проблему, яку необхідно вирішити студентам. При викладанні лекційного матеріалу слід уникати прямої відповіді на поставлені питання, а висвітлювати матеріал таким чином, щоб отриману інформацію студент міг використати при вирішенні проблеми.

Проблемні лекції доцільно поєднуються з такою формою активізації навчального процесу, як робота в малих групах. Дискусії передбачають обмін думками та поглядами учасників щодо певної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

8. Методи контролю

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою відповідно до Європейської системи залікових кредитів (ECTS).

Оцінювання знань здобувачів передбачає:

- *поточний контроль*, який здійснюється на практичних заняттях;
- *проміжний контроль* на основі проведення тестового контролю, перевірки виконання індивідуальних завдань;
- *підсумковий контроль* здійснюється шляхом проведення екзамену з усього курсу.

Поточне оцінювання має на меті перевірку рівня підготовленості аспіранта студента до практичних завдань, глибини і повноти отриманих знань.

Оцінювання знань проводиться за 4-бальною шкалою:

«відмінно» - глибоке засвоєння матеріалу, уміння використовувати отримані знання до вирішення конкретних завдань;

«добре» - володіння матеріалом на рівні, який дозволяє ідентифікувати явище в різних, не співпадаючих формах;

«задовільно» - знання матеріалу на рівні, що дозволяють давати відповіді на прямі запитання, що стосуються предмета вивчення;

«незадовільно» - відсутність системних знань.

Підсумковий контроль проводиться у формі письмового екзамену за курсом.

9. Схема нарахування балів

Поточне тестування та самостійна робота					Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
T1	T2	T3	T4	T5		
12	12	12	12	12	40	100

Студент допускається до підсумкового контролю за умови одержання 30 балів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії оцінювання участі у семінарських заняттях:

- активна участь у дискусії;
- ґрунтовність і повнота відповідей на запитання;
- обсяг і якість аргументації, що застосовується при відповіді на запитання (використання довідкової інформації).

Критерії оцінювання самостійної роботи:

- обсяг і якість використаних джерел інформації;
- відповідність темі завдання;
- коректність виконання завдання;
- наявність презентаційних матеріалів.

Критерії оцінки індивідуального навчально-творчого завдання:

- уміння підібрати наукову літературу по темі;
- інформаційна насиченість, новизна, оригінальність викладу питань;
- простота і дохідливість викладу;
- структурна організованість, логічність, граматична правильність і стилістична виразність;
- переконливість, аргументованість, практична значущість і теоретична обґрунтованість пропозицій і висновків.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
60-69	D	задовільно
50-59	E	
1-49	FX	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

Гриценко А.А. Економіко-інформаційний імператив нової статистичної парадигми: монографія. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2020. – 436 с.

1. Гриценко А.А. Інституціональна політична економія: предмет, методологія, зміст. – Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic publishing, 2014. -516 с.
2. Формування інституційної архітекτονіки інформаційно-мережевої економіки: монографія / за ред. академіка НАН України А. А. Гриценка ; НАН України, ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України” ; ДННУ «Академія фінансового управління». – К., 2021. – 736 с.
3. Гриценко А.А. Розвиток форм обміну, вартості і грошей. – К.: Основа, 2005.- 192 с.
4. Економічні суперечності глобалізації та локалізації в умовах гібридної війни та післявоєнної реконструкції: монографія / за ред. академіка Гриценка А. А. ; НАН України, ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”. – Електрон. дані. – К., 2022. – 636 с. : табл., рис. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Ec-superech-globaliz-ta-localizv-umomah-gibryd-viyny.pdf>.

Допоміжна література

1. Гриценко А.А. Архітектоніка економічної безпеки. – К.: Ін-т екон. прогнозув. 2017. – 224 с.
2. Інституціональна архітектоніка і соціально-економічна динаміка / Під ред. д-ра екон. наук. А.А. Гриценка. – Х.: Форт, 2008. – 928 с.
3. Ієрархія і мережі в інституціональній архітектоніці економічних систем / Під ред. д-ра екон. наук. А.А. Гриценка. – К.: Ін-т екон. прогнозув., 2013. 580 с.
4. Комплементарність інформаційно-цифрових і соціально-економічних перетворень як умова стабільного розвитку суспільства : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України А.А. Гриценка ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2021. – 400 с.
5. Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України : монографія / за ред. академіка НАН України Гейця В.М. та академіка НАН України Гриценка А. А. ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – Електрон. дані. – Київ, 2022. – 302 с.: табл., рис. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyj-mehanizm-ta-chynnyky-stabilizacii.pdf>
6. Довіра в інституціональній архітектоніці економічного простору-часу. В двох томах. Т.1: Довіра в суспільно-економічній системі: монографія / під. ред. чл.-кор. НАН України А.А. Гриценка; НАН України, ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України». – К.: Знання України, 2020. – 550 с.

7. Довіра в інституціональній архітектоніці економічного простору-часу. В двох томах. В двох томах. Т.2: Довіра в грошово-кредитній і фінансовій системі: монографія / під. ред. чл.-кор. НАН України А.А. Гриценко; ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України». – К.: Знання України, 2020. – 935 с.
8. Відтворювальна динаміка економічних систем: інститути та діяльність // за ред. чл.-кор. НАН України Гриценка А.А. – К.: ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2018. – 524 с.
9. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України: монографія / за ред. чл.-кор. НАН України Гриценка А.А. ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2015. – 344 с.
- 10.Гриценко А.А. Інформаційно-цифровий етап розвитку соціально-економічних систем // Економіка України. 2022. № 1. С. 29-46.
- 11.Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій. – К.: «ФДЕФ-Україна», 2010. – 572.
- 12.Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку.- К.: Ін-т економіки та прогноз., 2009. – 864 с.
- 13.Аджемоглу Д., Робінсон Д. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства і бідності. К.: Наш формат, 2022. 440 с.
- 14.Липов В.В. Інституціональна комплементарність соціально-економічних систем. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 484 с.
- 15.Норт Д., Волліс Д., Вайнгаст Б. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. К.: Наш формат, 2017. 352 с.
- 16.Пікетті Т. Капітал у ХХІ столітті. К.: Наш формат, 2016. 696 с.
- 17.Талер Р. Поведінкова економіка. Чому люди діють ірраціонально і як отримати з цього вигоду. К.: Наш формат, 2021. 464 с.
- 18.Hodgson G. The Evolution of Institutional Economics: Agency, Structure and Darwinism in American Institutionalism. L.: Routledge, 2004.
- 19.Dalio Ray. The Principles for Dealing with the Changing World Order: Why Nations Succeed or Fail. New New York, London, Toronto, Sydney, New Dehli: Avid Reader Press. 2021. - 577 p.
- 20.Knudsen Ch. The Essential Tension in the Social Sciences: Between the "Unification" and the "Fragmentation" Trap // Scandinavian Working Papers in Economics. 2002. No 6.
- 21.Piketty. Capital and ideology. Cembridge, MA: Harvard University PRESS, 2020.
- 22.Tesfatsion L. Agent-Based Computational Economics. A Constructive Approach to Economic Theory: Mimeo. 2005.
- 23.Stiglitz J. The Road to Freedom: Economics and the Good Society. W. W. Norton & Company. 2024. 384 p.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. <http://www.bank.gov.ua/>
3. <http://www.worldbank.org/eca/>
4. <http://www.mvf.su/>

Додаток 1

Додаток до робочої програми навчальної дисципліни Сучасна теоретична
економіка (назва дисципліни)

Дію робочої програми продовжено: на 2025/2026 н. р.

Заступник декана економічного факультету з навчальної роботи

(підпис) (прізвище, ініціали)

«____» _____ 2025 р.

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

(підпис) Дар'я ЗАГОРСЬКА
(прізвище, ініціали)

«____» _____ 2025 р.